

„BIBLIOTEKI MULTIMOŻLIWOŚCI. NOWE TECHNOLOGIE I NOWE PRZESTRZENIE”

Ogólnopolska konferencja naukowa

(Zielona Góra, 4-5 grudnia 2018 r.)

Postęp technologiczny i zmieniające się potrzeby użytkowników generują różnorodne możliwości dla bibliotek. Oprócz tradycyjnych funkcji księżnicy zaczynają realizować model biblioteki otwartej, hybrydowej. Nieobca jest też im funkcja biblioteki jako „trzeciego miejsca”, sformułowana przez Raya Oldenburga. Mówi się, że w ostatnich latach jesteśmy świadkami prawdziwego *library boom*. Jak przebiegają ewolucje architektoniczne, technologiczne i upowszechnieniowe, czy traci na tym „tożsamość” biblioteki publicznej? Jak wygląda dzisiaj kultura organizacyjna bibliotek, o której pisze w swoich publikacjach Elżbieta Barbara Zybort? Jak przekonać bibliotekarzy i użytkowników do nieodzownych zmian i czy potrzebna jest im „hałaśliwa” promocja? Jakie są granice nowej oferty? Założeniem interdyscyplinarnej konferencji, która odbyła się w dniach 4-5 grudnia 2018 r., była konfrontacja poglądów i opinii teoretyków oraz praktyków z kraju i z zagranicy na temat przestrzeni współczesnych wielofunkcyjnych obiektów, w tym bibliotek multimedialnych. Za istotny cel obrano również prezentację rozwiązań architektonicznych i funkcjonalnych realizacji. Organizatorem przedsięwzięcia była Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze w partnerstwie z Instytutem Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Miejską Biblioteką Publiczną im. Józefa Wybickiego w Sopocie. W Radzie Programowej zasiadli: Andrzej Buck oraz Przemysław Bartkowiak z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze, Małgorzata Czerwińska z Uniwersytetu Zielonogórskiego, Dariusz Grygrowski z Uniwersytetu Warszawskiego, Małgorzata Góralska z Uniwersytetu Wrocławskiego, Tomasz Kruszewski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Krystyna Laskowicz – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Floriana Ceynowy w Rumi, Grzegorz Nieć oraz Michał Rogoż z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Andrzej Ociepa – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu, Leszek Palus – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Łukasza Górnickiego Galerii Książki w Oświęcimiu, Ilona Ratajczak – dyrektor Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy we Wschowie, Jiří Trávníček z Instytutu Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej, Roman Wojciechowski – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sopocie oraz Jerzy Woźniakiewicz – dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie.

W spotkaniu wzięli udział dyrektorzy oraz kadra merytoryczna wojewódzkich bibliotek publicznych, bibliotek miejskich, placówek miejsko-gminnych i gminnych. Obecni byli również przedstawiciele ośrodków naukowych, bibliotek akademickich, lokalnych samorządów. 22 prelegentów objęło dyskursem różne aspekty działalności i wielowymiarowość funkcjonowania bibliotek, w tym umiejętność adaptacji szeroko pojętej kultury we współczesnej przestrzeni i ofercie bibliotek, nowe technologie (e-usługi) i ich odbiór/przyjęcie przez użytkowników, realizację i modernizację w dużych i mniejszych bibliotekach publicznych.

Patronat nad wydarzeniem objęły: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenie Twórców Grafiki Użytkowej, Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział Zielona Góra, „Bibliotekarz”, „Biblioteka Publiczna”, „Przegląd Biblioteczny”, „Poradnik Bibliotekarza”, serwis biblioteczny Lustró Biblioteki. Patronatu honorowego udzielili: Marszałek Województwa Lubuskiego Elżbieta Anna Polak oraz Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki.

Konferencję rozpoczął Andrzej Buck, dyrektor Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze, który przywitał gości, prelegentów i słuchaczy oraz zaprezentował książkę *Nowe przestrzenie i nowe technologie – dlaczego warto modernizować biblioteki*. Publikacja ukazała się w listopadzie 2018 r. nakładem Wydaw. SBP. Poprzez analizę przestrzeni wybranych lubuskich bibliotek, w odniesieniu do wzorcowych projektów w Polsce i w Norwegii, autorzy starają się uzasadnić tezę, że warto zmieniać przestrzenie biblioteczne i inwestować w infrastrukturę instytucji kultury. Następnie głos zabrał Radosław Brodzik, dyrektor Biura Współpracy Zagranicznej i Europejskiej Współpracy Terytorialnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Podkreślił rolę biblioteki jako miejsca spotkań i budowania tożsamości kulturowej. Zadeklarował zainteresowanie współczesnymi trendami, rozwiązaniami i nową jakością, która tworzy się w placówkach bibliotecznych.

Sesję przedpołudniową moderował Grzegorz Nieć. Sesję popołudniową – Tomasz Kruszewski, który w inauguracyjnym wystąpieniu zasygnalizował *Trendy we współczesnej architekturze bibliotecznej w Polsce na tle rozwiązań w krajach ościennych*. T. Kruszewski zaznaczył, że architektura w Polsce przeżywa w ostatnich latach ożywiony wzrost ilościowy i jakościowy. Obok spektakularnych obiektów biznesowych i komercyjnych realizowane są projekty instytucji kultury, w tym warte uwagi koncepcje architektoniczne bibliotek. Atrakcyjne bryły sprzyjają ciekawym przedsięwzięciom. Biblioteka integruje, jest samorządową instytucją, która może nadawać kontekst, wskazywać miejsce tworzące kulturę.

Dariusz Grygrowski w referacie *Przestrzeń dla niekonwencjonalnej oferty bibliotecznej* zastanawiał się nad granicami oferty bibliotecznej oraz możliwościami realizacji projektów wykraczających poza tradycyjny model usług, polegających na udostępnianiu zbiorów i wspieraniu czytelnictwa w mniejszych i starszych placówkach. Biblioteki coraz częściej proponują użytkownikom udział w przedsięwzięciach innych niż kameralne spotkania, wernisaże czy prelekcje. Wśród nich są zajęcia taneczne czy różne formy gimnastyki. Urozmaicenie przestrzeni i zróżnicowany design powodują, że czytelnicy czują się bardzo swobodnie, czasami nawet zbyt swobodnie. Liczba bibliotek się zmniejsza, ale nowych budyn-

ków przybywa i zwiększa się powierzchnia użytkowa. Tworzy się przestrzeń na niekonwencjonalne działania.

Rozważania na temat lokalizacji bibliotek w odniesieniu do trzech placówek funkcjonujących w budynkach dworcowych lub przydworcowych (Filia MBP w Sopocie, MBP w Rumi, MBP w Aleksandrowie Kujawskim) przedstawił Zdzisław Gębołyś, z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w referacie zatytułowanym *Tu nie tylko „Wars” wita was – o bibliotekach na dworcach kolejowych tu i ówdzie*. Dwie pierwsze biblioteki zyskały dzięki nowej siedzibie, ale o ich sukcesie zadecydowało nie tylko położenie – także bogata, atrakcyjna oferta kulturalna i edukacyjna, personel, być może również godziny otwarcia. Pierwszy blok tematyczny podsumowała dyskusja wokół dostępności bibliotek oraz ich mocnych stron. Obok godzin otwarcia dostosowanych do potrzeb użytkowników, architektury i funkcjonalnej aranżacji podkreślano rolę kadry. J. Trávníček powołał się na badania dzieci i młodzieży, które wykazały, że nie liczy się sprzęt, budynek, ale bibliotekarz, który umie doradzić. G. Nieć potwierdził, że powraca istotna rola księgarza i bibliotekarza jako przewodnika!

Sesję popołudniową otworzyła prezentacja sponsorska Sygnity Business Solutions S.A. *Biblioteka „pod ręką” – nowatorskie technologie podniesienia poziomu dostępności biblioteki dla czytelników*, która obrazowała przykłady wdrożeń oparte na systemie bibliotecznym PROLIB rozbudowanym o e-usługi: zdalne wypożyczenia i zwroty książek, internetowe zamawianie skanów oraz kserokopii, zapisy z wykorzystaniem profilu zaufanego ePUAP, obsługa płatności on-line z poziomu systemu bibliotecznego, uruchomienie powiadomień SMS, czy obsługa książkomatu.

Jiří Trávníček oraz G. Nieć w wystąpieniu *Czeskie i polskie czytelnictwo w dobie digitalizacji* odwołali się do wyników autorskich badań dotyczących intensywnego uczestnictwa w kulturze, w tym znaczenia książki. Czechi i Polkę określili jako państwa znajdujące się na dwóch przeciwległych krańcach czytelnicznych rankingów. Wskazali czytelnika jako punkt odniesienia kultury czytelniczej oraz powrót książki do przestrzeni publicznej jako jedno z ważniejszych zadań współczesności. Trávníček wspomniał, że czytelnicy w Czechach z wielkim zainteresowaniem odpowiedzieli na ofertę osobistego bibliotekarza, zwłaszcza rodzice docenili tę propozycję jako wartościową dla młodych czytelników i chętnie z niej korzystają.

Nowe spojrzenie na architekturę i przestrzeń bibliotek zaprezentowała dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, Ewa Adaszyńska. W swoim wystąpieniu omówiła czynniki mające wpływ na zmiany w planowaniu obiektów bibliotecznych. Zasada elastyczności, nowe technologie oraz usługi nastawione na usatysfakcjonowanie odbiorców wytworzyły nowy paradygmat projektowania bibliotek, a także nowe postrzeganie jej funkcji i formy. Trendy w budownictwie bibliotecznym są rezultatem najbardziej optymalnych rozwiązań przestrzennych dla właściwego funkcjonowania. Nowoczesne projekty, wdrożenia oraz koncepcje stosowane są przy projektowaniu bibliotek różnych typów, zarówno publicznych, jak i akademickich. Wśród egzemplifikacji znalazły się m.in.: Biblioteka Publiczna w Seattle, Biblioteka Uniwersytecka w Luxemburgu, Biblioteka w Bir-

mingham, Biblioteka Uniwersytetu w Aberdeen w Szkocji, Biblioteka Uniwersytetu w Chicago, Biblioteka Uniwersytetu Technologicznego w Delft w Holandii, Biblioteki Uniwersytetów Wrocławskiego i Warszawskiego, Biblioteka w Tiencin w Chinach, Biblioteka Politechniki Białostockiej, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach.

Dwa kolejne wystąpienia odwoływały się do aktywizacji użytkowników i poszerzającego się spektrum usług bibliotek. Robert Rudiak omawiając zagadnienie *Multikreacja i multiedukacja, czyli wieloaspektowa aktywizacja, animacja i kreacja biblioteczna* odwołał się do oferty oraz form i metod pracy z czytelnikiem stosowanych w Bibliotece Wojewódzkiej w Zielonej Górze, natomiast dyrektor Jerzy Woźniakiewicz, na przykładzie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, zaprezentował temat: *Nowe technologie, nowe zasięgi. Streaming, radio internetowe i e-learning zdobywają nowych odbiorców*. Zwrócił uwagę, że twarde dane statystyczne, wśród których jedną z najważniejszych jest liczba użytkowników, coraz słabiej opisują skalę oddziaływania społecznego biblioteki. Może zatem czas, by zacząć mówić o zasięgach biblioteki, podobnie jak w przypadku działań prowadzonych w mediach społecznościowych. Społeczny zasięg oddziaływania współczesnej biblioteki jest często znacznie szerszy niż wynikałoby z liczby użytkowników. Za pośrednictwem globalnej sieci świadczonych jest coraz więcej usług bibliotecznych, a odwiedzających bibliotekę online nie można lekceważyć.

Z dużym zainteresowaniem spotkała się prezentacja prelegenta z Norwegii: *Tromsø Public Library: How can a self-service library meet the needs of our users (Biblioteka Publiczna w Tromsø: jak samoobsługowa biblioteka spełnia potrzeby naszych użytkowników)*. Paul Henrik Kielland, dyrektor księżnicy, która jest otwarta codziennie w godzinach 7.00-22.00, również w dni świąteczne, a wszystkie usługi są zautomatyzowane, by czytelnicy mogli się sami obsłużyć, wielokrotnie podkreślał, jak ważni są bibliotekarze zaangażowani w sprawy czytelnicze i posiadający bezcenną umiejętność uważnej rozmowy z drugim człowiekiem. Norweskie biblioteki przeobrażają się z wypożyczalni i magazynów książek w otwartą przestrzeń spotkań, stają się domem literackim i centrum kultury, a użytkownicy czerpią przyjemność ze swobody korzystania z biblioteki w wygodnym dla nich czasie. Bibliotekę w Tromsø czynną 98 godzin w tygodniu, w tym 55 godzin z obecnymi w niej pracownikami, rocznie odwiedza 500 tys. osób. Mimo ustawicznego rozwoju usług cyfrowych, najważniejszym produktem oferowanym użytkownikom przez bibliotekę pozostaje książka papierowa, a podstawową wartością – przestrzeń dla ludzi. *The librarian is still our best resource and asset. In the future space for people will be more important than space for books.*

W poobiednim bloku tematycznym wysłuchano wypowiedzi: Moniki Loboďášovej (Krajská knižnica Karola Kmeľka v Nitre), Blanki Konvalinkovej (Krajská vedecká knihovna v Liberci), Andrzeja Ociepy (Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu) oraz Doroty Kolendy (Uniwersytet Wrocławski). Sesję moderował D. Grygrowski. Dwa pierwsze wykłady: *Żeby biblioteka była nadal interesująca* oraz *Biblioteka – miejsce edukacji* dotyczyły szerokiej gamy usług słowackiej i czeskiej księżnicy, adresowanych do osób w każdym wieku, w tym niepełnosprawnych. Obok nowych technologii korespondujących z tradycyjnymi zasobami, prele-

gentki zwracały uwagę na ustawiczne kształcenie i ofertę kulturalną. Dyrektor Ociepa, prezentując atrakcyjne rozwiązania wrocławskich filii bibliotecznych, omówił zagadnienie: *Technologia i ekologia – wspólna przestrzeń. Centrum Innowacji Przejście*. Podkreślał wpływ odbiorców na ofertę oraz rolę nowych technologii jako narzędzi umożliwiających innowacyjne formy promocji czytelnictwa, wspierających rozwój kompetencji cyfrowych, przeciwdziałających e-wykluczeniu i wyzwalających kreatywność pracowników. Nietuzinkowe rozwiązania stosowane i praktykowane w Filii na Maślicach, w Centrum Innowacji Przejście, Mediatece czy Bibliotece na Dworcu Głównym wskazują perspektywiczny kierunek rozwoju placówek bibliotecznych. Przyszłość to konsekwentne zmiany uwzględniające potrzeby społeczne. Referat Doroty Kolendy *O łamaniu stereotypów na przykładzie Centrum Innowacji Przejście we Wrocławiu* konfrontował stereotypowe wyobrażenia dotyczące placówek bibliotecznych, ich oferty, bibliotekarzy i użytkowników z działalnością Filii Nr 13 MBP we Wrocławiu. Prelegentka wskazała zmiany w relacji bibliotekarz – użytkownik. Zwróciła szczególną uwagę na wielopłaszczyznową promocję najnowszych technologii, w tym proekologicznych.

W drugim dniu konferencji zaproponowano gościom spacer po siedzibie głównej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze, w tym zwiedzanie Muzeum Ilustracji Książkowej. Sesję plenarną 5 grudnia otworzył jej moderator Z. Gębołyś z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Pierwsze wystąpienie *Nowe przestrzenie i nowe technologie – dlaczego warto modernizować biblioteki* dotyczyło podsumowania projektu, którego efektem było wydanie książki prezentującej ilościowe i jakościowe zmiany w lubuskich bibliotekach. W imieniu trzyosobowego zespołu badawczego (A. Buck, M. Simonjetz, D. Kotlarek) wystąpił Dawid Kotlarek, który omówił wskaźniki funkcjonowania wybranych bibliotek przed i po modernizacji, wskazujące zasadność zmian.

Czy jest możliwe ściśle określenie i rozgraniczenie cech biblioteki i mediateki? Czy zacierają się granice pomiędzy działalnością *stricte* biblioteczną a szeroko rozumianym upowszechnianiem kultury? Czy specjaliści bez wykształcenia bibliotekarskiego wzmacniają potencjał biblioteki? Na te i inne pytania odpowiadała Justyna Stoltmann-Prędką, kierownik Działu Instrukcyjno-Methodycznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu. W wystąpieniu *Pomiędzy biblioteką a mediateką. Przemyslenia i doniesienia z wielkopolskich bibliotek publicznych* odwołała się do bibliotek w Ostrowie Wielkopolskim, w Kormornikach oraz w Skokach.

Cztery kolejne prelekcje odwoływały się do obiektów bibliotecznych od kilku lat funkcjonujących w sieci bibliotek publicznych. Dyrektor Leszek Palus zaprezentował Miejską Bibliotekę Publiczną im. Łukasza Górnickiego GALERIĘ KSIĄŻKI w Oświęcimiu, która przyciąga nie tylko ciekawą bryłą, dogodną lokalizacją i centralizacją zbiorów, ale także funkcjonalnością i nowoczesnością, co znajduje odzwierciedlenie w liczbie odwiedzin i zarejestrowanych użytkowników (GALERIA KSIĄŻKI – Biblioteka zaprogramowana na sukces), Roman Wojciechowski – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Wybickiego w Sopocie omówił niełatwy proces zabiegania o atrakcyjną lokalizację dla placówki biblio-

tecznej, a następnie projektowania Sopoteki – filii bibliotecznej mieszczącej się w Sopot Centrum (*Zarządzanie nowoczesną Mediateką jako doświadczenie traumatyczne*). Dyrektor Biblioteki we Wschowie, Ilona Ratajczak, przedstawiając aranżację wnętrza oraz działalność zarządzanej placówki, zaprosiła uczestników konferencji do wschowskiej Książnicy (*Nowoczesna biblioteka w zabytkowym obiekcie – zaproszenie do Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy we Wschowie*). Mariusz Chybiak z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Floriana Ceynowy w Rumi zaprezentował bibliotekę – laureatkę międzynarodowego konkursu Library Interior Design Awards 2016 w kategorii Single Space Design. Dworzec kolejowy w Rumi dostał nowe życie, a sama placówka stała się jednym z filarów wizerunkowych miasta i wypełniła niezagospodarowaną przestrzeń do organizacji wydarzeń kulturalnych jako atrakcyjne miejsce dla użytkowników w różnym wieku i o różnym statusie społecznym (*Od stacji kolejowej do Stacji Kultura. Nowa przestrzeń, nowe możliwości*).

Z uznaniem audytorium spotkało się wystąpienie Pawła Bernackiego z Uniwersytetu Wrocławskiego *Gry planszowe i ich miejsce we współczesnych bibliotekach*. Zainteresowanie grami planszowymi w mediach społecznościowych nieustannie rośnie, dlatego możemy mówić o renesansie tej formy rozrywki. Celem referatu była próba odpowiedzi na pytanie, co sprawia, że współczesny, wychowany w dobie mediów elektronicznych odbiorca kieruje swoją uwagę w stronę planszy i rozłożonych na niej pionków. Mechanizmy gamifikacyjne okazują się pomocne i atrakcyjne również w bibliotekach.

Wystąpienia programowe zamknął referat Pawła Karpa i Przemysława Bartkowiaka z zielonogórskiej Książnicy *Zbiory Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w dobie digitalizacji*. Prelegenci przedstawili proces digitalizacji „Gazety Zielonogórskiej” i „Gazety Lubuskiej” z lat 1950-2000 oraz wydawnictw regionalnych w ramach akcji „Norwid poszukuje dawnych regionalistów”.

W trakcie dyskusji podkreślano zaangażowanie i wysiłek dyrektorów polskich bibliotek, którym zależy na budowaniu nowej jakości. Przewodniczący Konferencji Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Andrzej Dąbrowski – dyrektor WBP w Kielcach, podkreślił, że w Polsce – w odróżnieniu od Norwegii – osoby kierujące instytucją same realizują projekty infrastrukturalne i są za nie w pełni odpowiedzialne: finansowo i logistycznie. Dyrektor Woźniakiewicz zwrócił uwagę na pracę architektów, którzy mają swoją wizję biblioteki, zazwyczaj z punktu widzenia użytkownika niezbyt często korzystającego z jej usług. Dyrektor Adaszyńska skonstatowała, iż budowa jest efektem kompromisu; inne są założenia, a inaczej wygląda realizacja.

Ogólnopolska konferencja naukowa „Biblioteki multimożliwości. Nowe technologie i nowe przestrzenie” była ważnym spotkaniem teoretyków i praktyków bezpośrednio zainteresowanych funkcjonowaniem bibliotek, ich ustawicznym rozwojem i modernizacją. Interesujące przykłady realizacji, wymiana kontaktów i doświadczeń mogą zaowocować kolejnymi inwestycjami wzmacniającymi potencjał polskich książnic, adekwatnymi do roli, jakie pełnią instytucje kultury w lokalnych środowiskach. Prezentacje prelegentów oraz korespondujące z wiodącym tematem sympozjum opracowanie „Nowe technologie i nowe prze-

strzenie – dlaczego warto modernizować biblioteki” pokazały zasadność zmian dokonywanych w placówkach bibliotecznych, ale także potrzebę takich zmian w mentalności nieprzekonanych bibliotekarzy, organizatorów i użytkowników. Dyskusja wskazała na potrzebę szerszej refleksji naukowej, która kazałaby spojrzeć na funkcjonalność nowych obiektów.

Monika Simonjetz
Dział Badań, Analiz i Metodyki
Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze

Tekst wpłynął do Redakcji 8 stycznia 2019 r.